

ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

JUSTICE & HUMAN RIGHTS

Брой 1/2025

ISSN 2815-4657

Външният поглед към правото - значение на социологията и на психологията за развитието на интердисциплинарните изследвания на правото – доц. д-р Бойка Чернева

Хуманизмът и правните измерения на изкуствения Интелект в законодателството и правоприлагането
доц. д-р Бойка Чернева

Затворени жилищни комплекси: нормативна уредба и Практически проблеми
гл. ас. д-р Константин Бобчев

За същността и значението на вътрешния потребителски пазар в контекста на развитие на Европейския съюз, предлагащ екологични транспортни услуги –докторант Пламен Парушев

Психологически проблеми на управление на човешкия ресурс – докторант Пламен Парушев

НЕЗАВИСИМО СПИСАНИЕ ЗА ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

JUSTICE & HUMAN RIGHTS

Брой 1/2025 ISSN 2815-4657

ВЪНШНИЯТ ПОГЛЕД КЪМ ПРАВОТО
- ЗНАЧЕНИЕТО НА СОЦИОЛОГИЯТА И НА
ПСИХОЛОГИЯТА ЗА РАЗВИТИЕТО НА
ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ПРАВОТО
доц. д-р Бойка Чернева

ХУМАНИЗМЪТ И ПРАВНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В
ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПРАВОПРИЛАГАНЕТО
доц. д-р Бойка Чернева

ЗАТВОРЕНИ ЖИЛИЩНИ КОМПЛЕКСИ:
НОРМАТИВНА УРЕДБА И ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ
г-л. ас. д-р Константин Бобчев

ЗА СЪЩНОСТТА И ЗНАЧЕНИЕТО НА
ВЪТРЕШНИЯ ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПАЗАР, В
КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕ НА
ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕДЛАГАЩ
ЕКОЛОГИЧНИ ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ
докторант Пламен Парушев

ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА
УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИЯ РЕСУРС
докторант Пламен Парушев

НЕЗАВИСИМО СПИСАНИЕ ЗА ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

JUSTICE AND HUMAN RIGHTS

Editorial Board:

Prof. Dr. Boyka Cherneva

Assos. Prof. Dr. Hrisrtina Atanasova

Assos. Prof. Dr. Petya Mitreva

Assos. Prof. Dr. Nadia Gilina

Assos. Prof. Dr. Ivaylo Ivanov

Assos. Prof. Dr. Petur Atanassov

Chief. As. Dr. Adelina Hadzhiyska

Address:

Sofia, 126, Sv.sv. Kiril I Metodii Str.

www.justicehr.com

E-Mail: office@justicehr.com

Tel. +359 892 454 489

Site support:

Atanas Shatov

E-Mail: A.Shatov@live.com

Cover design and layout:

Kaloyan Georgiev

Authors' opinions express their own positions and do not engage the editors of the journal.

ПРАВОСЪДИЕ И ПРАВА НА ЧОВЕКА

Редколегия:

проф. д-р Бойка Чернева

доц. д-р Христина Атанасова

доц. д-р Петя Митрева

доц. д-р Надя Гилина

доц. д-р Ивайло Иванов

доц. д-р Петър Атанасов

гл. ас. д-р Аделина Хаджийска

Адрес:

Гр. София, ул. „Св. св. Кирил и Методий“ № 126

www.justicehr.com

E-Mail: office@justicehr.com

Тел: +359 892 454 489

Изработка на сайта:

Атанас Шатов

E-Mail: A.Shatov@live.com

Дизайн и оформление на корица:

Калоян Георгиев

Становищата на авторите изразяват личната им позиция и не ангажират редакцията на списанието.

Правосъдие и права на човека, брой 1/2025

СЪДЪРЖАНИЕ

ВЪНШНИЯТ ПОГЛЕД КЪМ ПРАВОТО - ЗНАЧЕНИЕТО НА СОЦИОЛОГИЯТА И НА ПСИХОЛОГИЯТА ЗА РАЗВИТИЕТО НА ИНТЕРДИСЦИПЛИНАРНИТЕ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ПРАВОТО

доц. д-р Бойка Чернева6-26

ХУМАНИЗМЪТ И ПРАВНИТЕ ИЗМЕРЕНИЯ НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ В ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО И ПРАВОПРИЛАГАНЕТО

доц. д-р Бойка Чернева27-36

ЗАТВОРЕНИ ЖИЛИЩНИ КОМПЛЕКСИ: НОРМАТИВНА УРЕДБА И ПРАКТИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ

гл. ас. д-р Константин Кунчев.....37-54

ЗА СЪЩНОСТТА И ЗНАЧЕНИЕТО НА ВЪТРЕШНИЯ ПОТРЕБИТЕЛСКИ ПАЗАР, В КОНТЕКСТА НА РАЗВИТИЕ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕДЛАГАЩ ЕКОЛОГИЧНИ ТРАНСПОРТНИ УСЛУГИ

Докторант Пламен Парушев55-78

ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИЯ РЕСУРС

Докторант Пламен Парушев79-86

Правосъдие и права на човека брой 1/2025 г.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИ ПРОБЛЕМИ НА УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИЯ РЕСУРС

ПЛАМЕН ПАРУШЕВ¹

PSYCHOLOGICAL PROBLEMS OF HUMAN RESOURCE MANAGEMENT

PLAMEN PARUSHEV

Abstract: The author interprets the topic from the perspective of an academic conclusion, an opinion from an operational study, media facts and shared foreign experience regarding: the specifics of the Bulgarian transition to a market economy and its stages: the importance of the economic “time” factor, the influence of business practices on the labor market, initiatives to improve administrative services. The presentation attempts to specify the conclusion made in an operational study by the Institute for Market Economy that railway transport is “off the rails”. The “off the rails” condition is transposed – as referring to: investments, jobs, opportunities for sustainable development. The influence and complicity of professionals from “Human Resources” in the creation of future jobs is assessed as secondary in relation to macroeconomic decisions, even in the implementation of microprojects. At this stage, a psychological impact could be exerted in the selection of personnel “on the green”, in the process of discussing business projects, especially by young entrepreneurs, in the search for opportunities to revive family economic initiatives, small and medium-sized enterprises, including in cases where their legal liquidation is being prepared.

¹ докторант към Катедра „Икономическа теория и международни икономически отношения” при Стопанския факултет, Великотърновския университет.

Keywords: state, transition, workforce, environment, overheating of the economy, research on the real economy.

Въпросът за управление чрез психологическо въздействие може да бъде конкретизиран от гледна точка на следните аспекти:

- „Икономическото време“, в което то се осъществява;
- Макроикономическата характеристика;
- Новите тенденции в глобалния свят;
- Бъдещи цели.

За българския преход от предимно планово развиващо се така наречено „народно стопанство“ към пазарна икономика са изписани много страници. Вниманието заслужава периодизацията на прехода, изложена от професора по икономика Гарабед Минасян. Според същата *първият етап* с проведените либерализация, приватизация, демонополизация “ като самостоятелен етап от прехода в смисъла на Exeter & Fries преминава успешно“². „*Вторият етап* на прехода е ахилесовата пета на българското общество. Постигнатата устойчивост не може да бъде дългосрочна, ако институционалното изграждане на пазарната икономика се проточи във времето“³.

От цитираното мнение обръщам внимание на обстоятелството, че „устойчивостта“⁴ не се разглежда като постоянна величина или като всеобщо задължение към икономическите агенти да я поддържат. Състоянието на хаотично провеждане и осъществяването на икономически процеси, ако не отговарят на т. нар. „обществено благо“ или на публичния интерес, може да се окажат изгодни за групови и частни интереси. Макроикономическата характеристика има и специфично българско измерение: работещи бедни, крайна степен на бедност поради трайна безработица, не само демографска криза, но и възпроизвеждане в нов ракурс на разбирания на Малтус – за излишното население, на

²Минасян, Г. Финансова стабилизация и икономически растеж. София, 2002, с. 36/Minasyan. G. Finansova stabilizacia i ikonomicheski rastezh. Sofia, 2002, s. 36.

³Минасян, Г. пак там.

⁴Стоянов, В. От царството божие до царството на парите. София, 2008, „Устойчивото развитие се третира наистина, като безалтернативен път към проспериращо/то бъдеще“, с. 8/Stoyanov. V. Ot carstvo bojie do carstvo na praitе. Sofia, 2008, s. 8.

което липсват възможности да се изхранва. Така, например, в репортаж на сутрешното предаване на програма „хоризонт“ на БНР, радио Шумен от 20 май 2016 г., беше съобщено за изчезналото село „Край поле“, за факта, че десетина села имат един магазин за хранителни стоки, до селата не стига автомобилен транспорт, защото няма път. В същото предаване между 4 и 5 часа сутринта авторка-драматург заяви, че дори обществото да има влак и в него да има пътници, то влакът не може да продължи. Защо влакът не може да продължи? Да не би да е излязъл извън параметрите на конкретното физическо време и в новата пространствено – времева конюнктура да е останал без „ръководител движение“? Отново съобразно становищата на проф. Минасян „институционалното изграждане“ може да попадне в обхвата на определеното за него /според обективни критерии/ икономическо време.

Както метафорично се изразяват български ученици по повод неприятната за тях ситуация - училищният звънец е известил края на учебния час, но той още продължава, защото урокът не е свършил. Създава се впечателние, че и в настоящия момент създадените неправителствени и стопански организации имат за цел да компенсират непълнотата, недоизградеността или тяхната недостатъчна ефективност на институциите на пазарната икономика, според нейната конкретна характеристика в текущия момент. За целта може да се посочат следните форми на организиране каквито са Асоциация на индустриалния капитал, Българска Стопанска камара, Конфедерация на работодателите и индустриалците в България, Балканско бюро за средното съсловие и други браншови организации.

Прави впечателние, че в посока към подобряване и увеличаване на равнището на заетост работи държавната Агенция по заетостта към Министерството на труда и социалната политика. От предаване по телевизионния канал Блумберг за България се разбира, че след близо половин година дейност „без легитимност“, Комисията за защита на конкуренцията е излязла от състоянието на институционална замразеност. Възловият въпрос, който се поставя и тук е с какви инвестиции ще се развиват „малките и средни предприятия“, за които е популярно азбучното определение, че именно те представляват „гръбнака на всяко икономическо развитие?“⁵. Бъдещото финансиране и изграждане на предприятия и фирми означава в най-добрия случай да се създадат бъдещи работни места и

⁵ Вестник „Капитал дейли“ от 17.05.2016 г. съобщава за кампания за финансиране на малки и средни предприятия на стойност 90 милиона долара.

нови възможности за професионалистите от Българската Асоциация за Управление на Хора (БАУХ) да консултират работодателите при наемането и ръководството на персонал.

Отново се връщаме на образа на „спрелия влак като символ на общество, което с някои сегменти на икономиката, може да се окаже в състояние на стагнация, която може да се предвиди като тенденция, но трудно предвидима като времеви отрязък и социален ефект. Като пример на сегашния застой може да се посочи не само моментното, а продължаващото с години състояние на „Българските държавни железници (БДЖ)“. Според изследване на Института за пазарна икономика, озаглавено „Извън релси /Кратък преглед на ж. п. транспорта в България за 2000 – 2009 г./“, „Коментара на анализаторите от IBM е, че България е създала законовата рамка за либерализиран ж. п. пазар и е транспонирила първия и втория железопътни пакети в националното си законодателство. Въпреки това пазарът както на товарни, така и на пътнически превози са доминирани от държавния превозвач БДЖ, а частните превозвачи предлагат нишови услуги в товарния сегмент“⁶.

Неотдавна българското правителство прие решение да субсидира „БДЖ – товарни превози“ със средства, които ще получи от концесията на летището в София. Телевизионен канал направи допитване до телевизионните зрители на 18.05.2016 г., като зададе въпроса: „Одобрявате ли със средства на всички български данъкоплатци да се покриват дълговете на БДЖ?“ Невъзможността да се приложи пазарния принцип за управление на БДЖ се обяснява главно с отрицателния социален ефект – съкращаване на близо 400 души от заетия персонал, който персонал независимо че процентът на безработица е под критичните десет пункта, не може или трудно би могъл да бъде преориентиран към други трудови позиции.

Отново възниква въпросът: Къде биха могли да се ориентират специалистите от БАУХ, за да дават своя принос за подобряване качеството на екипната дейност, да не се стига до „емоционално прегряване“ на работното място, за мотивация на персонала, особено в случаите, когато не само трябва да продължат маркетинговите проучвания, но и трябва да се съдейства за създаването на динамичен пазар на труда, в който да има място, както за неквалифициран, така и за високо квалифициран труд?

⁶Ненова, Цв., Ганев, П. Институт за Пазарна Икономика „Извън релси /Кратък преглед на ж. п. транспорта в България за 2000 – 2009/“, февруари 2010, с. 7 от 24 http://ime.bg/uploads/e4ddb6_Rail%20Transport_FINAL_Feb15_2010.pdf, последно използване на ел. ресурс 24.05.2016 г./ Nenova. Cv. Ganev. Institut za pazarna iekonomika „Izvun relsi/Kratuk pregled na j. p. transporta v Bu:garia za 2000-2009“, 2010., s. 7

В заключение се прави опит да се отговори на въпроса, зададен от Геновева Бакърджиева, изпълнителен директор на БАУХ, а именно: „Как да постигнем перфектното съответствие между търсенето и предлагането на пазара на труда?“ В тази връзка считам, че могат да се посочат следните констатации, свързани с преценката на „макроикономиката“, на икономическата и социалната среда. Най-напред развитието на заетостта и безработицата в страната показва силна реакция спрямо промяната в икономическия цикъл. Бързото увеличаване на безработицата в кризисните 2010 – 2012 г. е свързано също с прегряването на икономиката в периода преди кризата, когато нивото на безработицата достигна неустойчиво ниски равнища⁷. Същевременно видно от изследването на Министерството на финансите годините 2010 – 2012 г. са „кризисни“.

Това поставя проблемът как се оценява икономическата ситуация за 2013 – 2015 г. и обвързания с нея пазар на труда? Според мнението на регионалния мениджър на GI Group Георги Първанов, „значителното нарастване на търсенето и оживление на пазара на труда“⁸ може да се разглежда като „тенденция на първи стъпки на излизане от кризата“. Пак според него „паралели с кризата 1997 – 1998 г. засега са неадекватни, тъй като тогава бизнесът беше ударен сериозно и много от чуждите компании затвориха офисите си тук, но в момента положението е сериозно“⁹.

Изводът за сериозността на „положението“ още не е обличен в съответната икономическа терминология и от него не са направени изводи в съответствие със световно известния метод – „да изследваме бъдещето“, т. е. да открием и дори създадем необходимите нови бъдещи работни места.

Затова съм на мнение, че в Република България може да се приложи опита и добрите практики, взаймствани от Община Манхайм по отношение на проекта /Промяна^{2/} - /Change^{2/}, който се реализира под ръководството на кмета Петер Курц. При този проект

⁷Николова, А., Панайотова, Н. Министерство на финансите. Дирекция Икономическа и финансова политика. „Пазар на труда, конкурентноспособност и влияние на минималните осигурителни прагове“, м. юли 2013, с.1, <http://www.minfin.bg>, последно използване на ел. ресурс 20.05.2016 г./ Nikolova, A. Panayotova, N. Ministerstvo na finansite. Direkcija Ikonomicheska i finansova politika „Pazar na truda, konkurentnosposobnost i vlianie na minimalnite osiguritelni pragove“, 2013, s 1, <http://www.minfin.bg>.

⁸Първанов, Г. Значително нарастване на търсенето и оживление на пазара на труда. 29.01.2014 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на ел. ресурс 22.05.2016 г./ Purvanov, G. Znachitelno narastvane na turseneto i oživlenieto na pazara na truda, 29.01.2014/ <http://www.economy.bg>.

⁹Първанов, Г. Consulteam с нов собственик, готвят експанзия в Източна Европа. 13.07.2009 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на ел. ресурс 23.05.2016 г./ Purvanov, G. Consulteam s nov sobstvenik, gotvqt ekspanzia v Iztochna Evropa, 13.07.2009, <http://www.economy.bg>.

ефективността на изпълнението се проверява чрез Нова бюджетно счетоводна система, а неговата адекватност на целта - /община Манхайм да излезе от бюджетната криза под влиянието на световната икономическа криза от 2009 г./ - „чрез множество фокус – групи“¹⁰. Затова професионалистите от БАУХ могат да участват в предварителната подготовка на проекти привличане на персонал „на зелено“, като съставят длъжностни характеристики на предполагаемите работни места и „профила“ на ангажираните лица, за да помогнат особено на млади предприемачи при заемането на „рисков капитал“, рисков за този, който го заема, а не за банката, която го предоставя чрез съответното материално обезпечение. От съобщения в медиите и от контакти със засегнати лица става известно, че нормативната уредба за закриване на губещи фирми е твърде усложнена. Вероятно липсва професионална оценка дали в такива фирми може да се вдъхне нов живот чрез промени в човешките ресурси и изследване на бъдещето. Възможно е в областта на Микроикономиката изходът от кризисна ситуация, каквито и да са нейните индикатори, да зависи в изключително голяма степен от „човешкия капитал“, за който Детелина Смилова председател на Управителния съвет на БАУХ твърди, че е „...по-важен от финансовия. Работодателите го разбират и затова вече започват да търсят нашата асоциация, тъй като за в бъдеще фирмите ще се конкурират в зависимост от човешкия ресурс, а не по някакъв друг показател“¹¹. Не напоследно място, конкуренцията „в зависимост от човешкия ресурс“ зависи и от психологическото въздействие и мотивация на труда, но психологическите и управленски методи са вторични спрямо маркетинговото проучване, бизнес проекта, инвестицията, прогнозирането на печалбата, квалификацията на персонала, интензивността на труда и неговото възнаграждение.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ:

Минасян, Г. Финансова стабилизация и икономически растеж. София, 2002, с. 36./Minasyan, G. Finansova stabilizatsia i ikonomicheski rastezh. Sofia, 2002, s. 36.

¹⁰ Споделени добри практики, Е-управление, Административно обслужване, Институт по публична администрация, документ създаден в рамките на Проект С13-22-1/16.04.2014 г.

¹¹ Смилова, Д. Чрез експертизата на членовете в БАУХ искаме да участваме в социалния диалог на страната. 14.05.2015 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на ел. ресурс 29.05.2016 г.

Стоянов, В. От царството божие до царството на парите. София, 2008, „Устойчивото развитие се третира наистина като безалтернативен път към проспериращо/то бъдеще“, с. 8/Stoyanov, V. Ot tsarstvoto bozhie do tsarstvoto na parite. Sofia, 2008, „Ustoychivoto razvitie se tretira naistina като bezalternativen pat kam prosperirashto/to badeshte“, s. 8

Ненова, Цв., Ганев, П. Институт за Пазарна Икономика „Извън релси /Кратък преглед на ж. п. транспорта в България за 2000 – 2009/“, с. 7 от 24 http://ime.bg/uploads/e4ddb6_Rail%20Transport_FINAL_Feb15_2010.pdf, последно използване на ел. ресурс 24.05.2016 г./Nenova, Tsv., Ganev, P. Institut za Pazarna Ikonomika „Izvan relsi /Kratak pregled na zh. p. transporta v Bulgaria za 2000 – 2009/“, s. 7 ot 24 http://ime.bg/uploads/e4ddb6_Rail%20Transport_FINAL_Feb15_2010.pdf, posledno izpolzване na el. resurs 24.05.2016 g.

Николова, А., Панайотова, Н. Министерство на финансите. Дирекция Икономическа и финансова политика. „Пазар на труда, конкурентноспособност и влияние на минималните осигурителни прагове“, м. юли 2013 г., с. 1, <http://www.minfin.bg>, последно използване на ел. ресурс 20.05.2016 г./Nikolova, A., Panayotova, N. Ministerstvo na finansite. Direktsia Ikonomicheska i finansova politika. „Pazar na truda, konkurentnosposobnost i vliyanie na minimalnite osiguritelni pragove“, m. yuli 2013 g., s. 1, <http://www.minfin.bg>, posledno izpolzване na el. resurs 20.05.2016 g.

Първанов, Г. Значително нарастване на търсенето и оживление на пазара на труда. 29.01.2014 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на ел. ресурс 22.05.2016 г./Parvanov, G. Znachitelno narastvane na tarseneto i ozhivlenie na pazara na truda. 29.01.2014 g., <http://www.economy.bg>, posledno izpolzване na el. resurs 22.05.2016 g.

Първанов, Г. Consulteam с нов собственик, готвят експанзия в Източна Европа. 13.07.2009 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на ел. ресурс 23.05.2016 г./Parvanov, G. Consulteam s nov sobstvenik, gotvyat ekspanzia v Iztochna Evropa. 13.07.2009 g., <http://www.economy.bg>, posledno izpolzване na el. resurs 23.05.2016 g.

Споделени добри практики, Е-управление, Административно обслужване, Институт по публична администрация, документ създаден в рамките на Проект С13-22-1/16.04.2014 г.

Смилкова, Д. Чрез експертизата на членовете в БАУХ искаме да участваме в социалния диалог на страната. 14.05.2015 г., <http://www.economy.bg>, последно използване на

ел. ресурс 29.05.2016 г./Smilkova, D. Chrez ekspertizata na chlenovete v BAUH iskame da uchastvame v sotsialnia dialog na stranata. 14.05.2015 г., <http://www.economy.bg>, posledno izpolzване на ел. ресурс 29.05.2016 г.